

Prema većini pokazatelja, Rumunjska je najagrarnija zemlja Unije. No visok udio seljačkog stanovništva nije značio i razvijenu poljoprivredu. Dapače, podrazvijenost je i tu izrazita. Naizgled paradoksalno, situaciju posljednjih godina pogoršava pojava agrobiznisa. Prema statistikama Eurostata za 2016. godinu, u Rumunjskoj se nalazi gotovo trećina ukupnog broja poljoprivrednih gospodarstava u cijeloj Europskoj uniji, odnosno njih otprilike 3,6 milijuna. U Francuskoj ih je, usporedbe radi, svega oko pola milijuna. Također, Rumunjska je zemlja s najvećim udjelom radne snage zaposlene u poljoprivredi u EU, čak 26%. Daleko iznad prosjeka. U Francuskoj je to svega 2%, u Hrvatskoj 9%, Poljskoj 11,5%. Čak i dalje prema Istoku ovaj udio je znatno manji. U Rusiji je npr. svega 7%, a u Bjelorusiji oko 10%. Za više od šest i pol milijuna Rumunja poljoprivreda je važan ili čak jedini izvor prihoda, prema podacima iz 2013. godine. Drugim riječima, svaki treći Rumunj tada je živio od poljoprivrede, a skoro trideset posto svih poljoprivrednih radnika u Uniji živjelo je u Rumunjskoj. Pritom ni jedna od tih statistika uopće ne računa brojne rumunjske emigrante koji rade na farmama u inozemstvu, osobito u Italiji i Španjolskoj. Čak i bez njih, podaci su dovoljni da pokažu koliki je društveni značaj poljoprivrede u zemlji u kojoj 53% stanovništva živi na selu.

Ništa od toga, međutim, ne znači da je stanje u poljoprivredi dobro. Rumunjska proizvodnja čini svega 3,9% ukupne poljoprivredne proizvodnje Unije, a u toj se zemlji obavi svega 17% poljoprivrednog rada, prema službenom izračunu. Niska produktivnost vodi stalnom deficitu u trgovini, odnosno Rumunjska uvozi više hrane nego što je izvozi. A taj deficit posljednjih godina dodatno raste, nakon što je nakratko pao za vrijeme recesije diljem Europe, kada je kupovna moć bila na najnižim granama. Iako dobar dio proizvodnje čine žitarice, Rumunjska ipak mora uvoziti i žito. Golemi nesklad između društvene važnosti i ekonomske beznačajnosti poljoprivrede dobro pokazuje udio poljoprivrede u BDP-a od svega 4,6%, unatoč visokom postotku "zaposlenih" upravo u tom sektoru. Često spominjani impozantni rast rumunjske ekonomije posljednjih godina sasvim je nevidljiv na selu.

Sve to čini ruralna područja potencijalnom socijalnom bombom i najvećim rumunjskim društvenim problemom. S prosječnim prihodima dvadeset posto manjima nego u gradovima, stanovnici sela su znatno izloženiji siromaštvu. Gotovo 70% svih rumunjskih stanovnika koji su po prihodima ispod granica siromaštva živi na selu. Kako objasniti sve ovo? Zašto je Rumunjska, za razliku od mnogih drugih bivših socijalističkih zemalja, ostala ruralna i s ogromnim postotkom stanovništva koje ovisi o poljoprivredi da bi preživjelo? Odgovor leži u neočekivanoj interakciji reformi rumunjske poljoprivrede u postsocijalističkom periodu i integracija u europsko tržište.

Agrarna kontrareforma

Unatoč impresivnom industrijskom rastu koji je Rumunjska doživjela tijekom socijalističkog perioda, 1991. zemlja je imala vrlo visok postotak zaposlenih u poljoprivredi, preko trećine, a većina njih radila je u zadrugama u državnom vlasništvu. No, suprotno trendovima u gotovo svim ostalim zemljama Europe u narednom periodu, udio Rumunja zaposlenih u poljoprivredi zapravo se povećao s povratkom kapitalizma. Već početkom 1990-ih bio je zapravo za nekih šest postotnih bodova viši nego deset godina ranije, a do kraja tog desetljeća postotak se popeo na rekordnih 45,5%. Iz podataka je jasno da je prvo desetljeće kapitalizma donijelo dramatičnu agrarizaciju radne snage, a to je proces koji ima paralele samo u ratom zahvaćenoj Bosni i Hercegovini, gdje je doduše trajao znatno kraće, tek do sredine 1990-ih. U Rumunjskoj se pak oko 1997. dogodilo snažno iseljavanje ljudi iz gradova na sela. To poništavanje urbanizacija je dakako potaknuto prije svega nestankom industrijskih radnih mjesta nakon privatizacije.

Istodobno, privatizacija je na još jedan način potaknula povratak na selo. Godine 1991. započeo je kompleksan proces dekolektivizacije koji je predstavljan kao ispravljanje komunističke nepravde. U sklopu tog procesa, kolektivizirana zemlja je dodjeljivana nasljednicima ranijih vlasnika koji su svoje male parcele dobili agrarnom reformom punih sedamdeset godina ranije. Mnogi industrijski radnici i zaposlenici zadruga odjednom su neočekivano sami postali vlasnici parcela, baš u trenutku kada su ostajali bez svog dotadašnjeg posla. No, istovremeno, otprilike polovica ukupnog poljoprivrednog zemljišta ostala je u vlasništvu velikih državnih firmi koje su ubrzo privatizirane. To je proizvelo goleme nejednakosti u vlasništvu nad zemljom. S jedne se strane nalaze milijuni gospodarstava manjih od pet hektara koji čine 30% ukupnog poljoprivrednog zemljišta. S druge, svega 0,5% gospodarstava drži više od 50 hektara i ukupno 51% zemljišta. Nikad nakon 1905. nije toliko malo vlasnika držalo toliko zemlje u Rumunjskoj. Društveni učinci agrobiznisa bili su minimalni, barem tamo gdje nisu bili izravno štetni. Većina radne snage radi na minijaturnim gospodarstvima jer agrobiznis nudi relativno malo radnih mjesta.

Sistem naštiman za agrobiznis

Ovaj nesrazmjer teško je opravdati ekonomskim argumentima: mali proizvođači uspjeli su nadmašiti velike tvrtke i u razini proizvodnje po hektaru i u diverzifikaciji proizvodnje. I sve to se događa unatoč administrativnim i ekonomskim prednostima koje uživaju velike farme. Velika većina poticaja, uključujući i one europske, odlazi tim tvrtkama. Godine 2012., svega je 1,1% proizvođača dobio 51,7% svih subvencija. Tek su se nedavno pojavile inicijative da se subvencije ne vežu izravno uz količinu proizvedenog po proizvođaču, ali to dosad nije imalo značajnijih rezultata na raspodjelu subvencija. Kada se u obzir uzmu i druge nejednakosti koje proizlaze iz Zajedničke europske poljoprivredne politike, jasno je kako ona

ogromnom broju ljudi koji ovise o poljoprivredi u Rumunjskoj ne znači puno. Kako je jasno pokazano u istraživanjima za 2011. godinu, prosječni iznos koji je poljoprivrednik dobio u Češkoj je 25.269 eura, u Francuskoj 21.503, a u Rumunjskoj svega 655 eura. Dodatan problem je to što su mali posjedi i niska vrijednost zemljišta ograničili seljacima pristup kreditima jer banke izbjegavaju poljoprivredu općenito, a male seljake posebno. Sve ovo ima spiralni efekt: slab pristup financijskim instrumentima smanjuje vrijednost zemlje, a sve to čini pristup kapitalu još težim.

To je rezultiralo intenzifikacijom procesa otimanja zemlje. Velike kompanije u stranom vlasništvu koje imaju velike parcele stvaraju pritisak na male seljake da se odreknu svoje zemlje. To se dodatno pojačalo nakon zakonskih promjena 2014. godine koje su omogućile stranim državljanima da budu vlasnici poljoprivrednog zemljišta. Razvoj u tom smjeru je doista impresivan. Iako precizni podaci ne postoje, pretpostavlja se da je između 30 i 40% ukupnog poljoprivrednog zemljišta u stranom vlasništvu. Usprkos relativno niskoj produktivnosti na tim velikim imanjima, ona su vrlo profitabilna prije svega zbog visokih poljoprivrednih subvencija koje dobivaju. Time umjesto da pomaže ravnomjernom razvoju Unije, CAP zapravo otežava socijalnu krizu na rumunjskom selu. Integracija u zajedničko tržište, uparena s neproduktivnošću rumunjskog agrobiznisa, učinila je zemlju velikim uvoznikom prehrambenih proizvoda. Još od 1990-ih, Rumunjska uvozi više hrane nego što izvozi, a deficit se uporno povećava. Vjerojatno nema bolje ilustracije trenutnog položaja ove zemlje u međunarodnoj podjeli rada: članica Unije s najvećim brojem i udjelom proizvođača hrane pretvorena je u osnovi u tržište za uvoznju hranu.

Izvor: bilten.org